

๔๐ ปีคณะอักษรศาสตร์ ในทัศนะของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.เจตนา นาควัชระ

กรกช อัตตวิริยะนุภาพ*

เมื่อครั้งที่วิทยาเขตต่างจังหวัดแห่งนี้ยังคงเป็นเพียงสังคมเล็กๆ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.เจตนา นาควัชระ นับว่าเป็นผู้ที่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขมากับคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรตั้งแต่เริ่มต้น นอกจากจะเป็นหนึ่งในคณะผู้บุกเบิกในสมัยเริ่มก่อตั้งวิทยาเขตต่างจังหวัดแห่งนี้แล้ว ท่านยังเคยเป็นผู้บริหารโดยดำรงตำแหน่งเป็นคณบดี คณะอักษรศาสตร์อีกด้วย ทัศนะของอาจารย์ที่มีต่อบ้านสี่ฟ้าซึ่งปัจจุบันเติบโตขึ้นจนมีอายุถึง ๔๐ ปี ย่อมสะท้อนให้เห็นภาพอันน่าประทับใจ ตลอดจนแง่คิดที่เป็นประโยชน์หลายๆ อย่างด้วยกันทั้งแก่ชาวอักษรฯ ทับแก้วโดยตรง ต่อการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ และต่อการศึกษาในสาขามนุษยศาสตร์โดยรวม

ปีนี้คณะอักษรศาสตร์ของเราจะครบรอบ ๔๐ ปีแล้ว ในฐานะที่อาจารย์เคยดำรงตำแหน่งคณบดีและเป็นผู้ที่รู้จักคณะฯ มาตั้งแต่ต้นในฐานะผู้บุกเบิก จึงอยากให้พูดถึงคณะอักษรศาสตร์ของเราในอดีตกับในปัจจุบันค่ะ

ถ้าจะพูดถึงอดีตของคณะอักษรศาสตร์คงจะต้องย้อนไปถึงจุดเริ่มต้น สมัยที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ท่านเป็นคณบดีคนแรก หลักสูตรฉบับแรกที่ท่านเขียนให้มี

* อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๐ ที่โครงการวิจัยการวิจารณ์ในฐานะปรากฏการณ์ร่วมสมัยเพื่อสร้างความรู้ทางสังคมศาสตร์การวิจารณ์ ชั้น ๔ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

คำปรารภที่ชัดเจนมาก ผมยังจำคำนั้นใส่ใจมาจนถึงทุกวันนี้ นั่นคือ ท่านปรารภว่า
อยากจะทำบัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีความสุขได้ในสังคมอารยะ ฟังดูก็เหมือนเป็นการ
เล่นคำ แต่ว่ามีปรัชญาอุดมศึกษาที่ลึกซึ้งแฝงอยู่ในคำกล่าวนี้นั่นคือ เราจะมีความสุข
ได้ก็ด้วยเงื่อนไขที่เราต้องทำสังคมให้เป็นสังคมอารยะเสียก่อน เพราะฉะนั้นหน้าที่และ
ความรับผิดชอบของผู้ที่อยู่ในแวดวงอักษรศาสตร์จะเป็นหน้าที่เชิงอุดมคติอย่างเลียงไม่
ได้เลย หมายความว่าเราเรียนรู้ะไรมากก็ตาม แสวงหาความรู้ไปในทางใดก็ตาม ความรู้
นั้นต้องเป็นไปเพื่อการสร้างสังคมอารยะ และเมื่อเราทำให้สังคมเป็นสังคมอารยะได้แล้ว
เมื่อนั้นเราจึงจะมีความสุข หากไม่เราก็มีความสุขทุกข คำปรารภนั้นท้าทายให้เราอยู่เฉยๆ
ไม่ได้ จะต้องแสวงหาความรู้ตลอดเวลา จะต้องหาทางออกตลอดเวลาให้แก่สังคม

เมื่อตอนแรกๆ ตอนที่เริ่มต้นตั้งคณะเราขึ้นมา นั้น เราเป็นเพียงกลุ่มคนเล็กๆ
ที่เห็นหน้ากันทุกวัน และท่านผู้ใหญ่ท่านก็มาใช้เวลาอยู่กับเราด้วย แม้กระทั่งท่าน
อธิการบดี คือ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ท่านก็มาบ่อยมาก พวกเราอาจารย์
ประชุมกันบ่อย คุยกันบ่อย ถกเถียงกันมากมาย ผู้ที่อาวุโสน้อยกว่าก็สามารถถกเถียง
กับผู้อาวุโสได้เช่นกัน อย่างอาจารย์บุญเหลือนั้น ท่านเปิดโอกาสให้เราถกเถียงด้วย
แม้ว่าในบางครั้งท่านอาจไม่ทำตามที่เราเสนอก็ตาม เพราะฉะนั้น อาจารย์รุ่นแรกที่
อยู่ที่นั่นมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก เราเป็นพี่เป็นน้องกัน บางครั้งโกรธกันบ้าง ถกเถียง
กันจนร้องไห้ไปก็มี แต่ว่าสนุกสนาน ในขณะเดียวกัน ความใกล้ชิดกับนักศึกษามีมาก
เพราะทุกคนอยู่ประจำอยู่ที่นั่น มีนักศึกษาร้อยคน พวกเราได้รับมอบหมายให้เป็น
อาจารย์ที่ปรึกษาประจำกลุ่ม แต่ไม่ใช่แบบอาจารย์ที่ปรึกษาปัจจุบัน ไม่ใช่การปรึกษา
เรื่องวิชาการว่าจะลงทะเบียนวิชาอะไร แต่เป็นการให้คำปรึกษาไปทั่ว ดูแลสารทุกข์สุกดิบ
ซึ่งนับเป็นงานหนักสำหรับอาจารย์ โดยเฉพาะผู้ที่มีครอบครัวแล้ว แต่บรรยากาศครั้งนั้น
เป็นบรรยากาศที่เหมาะสมที่สุดสำหรับวิชาของเรา เพราะมีสิ่งที่ต่อมามมบัญญัติเป็น
ศัพท์ใหม่ขึ้นมาว่า “ทวิวัจน” ที่แปลว่า dialogue การมีทวิวัจนกันนี้แหละที่จะทำให้สังคม
เรากลายเป็นสังคมแห่งปัญญาขึ้นมาได้ อักษรศาสตร์นั้นไม่ใช่เพียงวิชาหนังสือ ไม่ใช่
เรื่องของการอ่านหนังสือเท่านั้น แต่เป็นวิชาที่ใช้ภาษาในการสื่อสารปัญญาต่อกัน ในการแลก

เปลี่ยนความคิดเห็นกัน รวมไปถึงทะเลาะกัน ที่จริงการทะเลาะกันในทางที่เป็นวิชาการนั้นเป็นสิ่งดี แต่ทำไปทำไมในที่สุด เราก็ไม่ได้ทะเลาะกันในเรื่องวิชาการ

แล้วสภาพสังคมแบบที่มีทวิวัจนต่อกันนั้นในปัจจุบันยังมีอยู่ไหมคะในทัศนะของอาจารย์คะ

เมื่อพูดถึงสังคมของพวกเราในอดีตแบบที่ว่านั้น เราก็อาจมองว่าเป็น “สวรรค์ที่หายไปแล้ว” เป็น “paradise lost” การมีคนจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดการจับกลุ่มกันเป็นกลุ่มย่อยๆ ซึ่งบางกลุ่มก็พากันกลับบ้านไปเลยก็มี มาทำงานบ้าง ไม่มาทำงานบ้าง ไม่ได้ผูกพันใกล้ชิดอย่างสมัยก่อน สภาพที่เปลี่ยนไปเช่นนี้ทำให้เกิดความหย่อนยานในเรื่องการแลกเปลี่ยนทางปัญญา ความเข้มข้นเรื่องนี้ถดถอยลงอย่างแน่นอน แต่ระบบที่ผมพูดถึงนี้ ผมเองได้เห็นมาว่ายังมีอยู่ในบางประเทศ เช่น อย่างในอังกฤษ เขาเป็นระบบที่มีทั้งภาควิชาและมีวิทยาลัย ตามแบบที่อาจารย์ ม.ล.ปิ่นพันธุ์ต้องการจะให้เป็น นั่นก็คือว่า นอกจากจะสังกัดภาควิชา สังกัดคณะ สังกัดมหาวิทยาลัยแล้วยังจะต้องสังกัดวิทยาลัย ซึ่งอาจารย์ทั้งหลายสัมพันธ์กับที่นั่นในรูปแบบกินนอนด้วย ผมกลับไปเยี่ยมมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์เมื่อหลายปีก่อน หลังจากห่างไปสี่สิบกว่าปี อาจารย์ผมเขาเชิญไปร่วมรับประทานอาหารกลางวันทีโต๊ะของอาจารย์ซึ่งเรียกว่า high table และผมก็สังเกตได้ว่าคนที่มาทานอาหารกลางวันร่วมกันที่นั่น ซึ่งมีประมาณยี่สิบคน ที่มาจากยี่สิบสาขา พวกเขารับประทานอาหารด้วยกันมาที่ยี่สิบปีแล้ว แบบนี้มหาวิทยาลัยเขาย่อมเจริญอย่างแน่นอน ไม่ว่าใครจะเอาระบบอะไรไปประเมินมหาวิทยาลัยเขาก็ยังจัดอยู่อันดับต้นๆ อยู่ดี

ความเข้มข้นทางวิชาการนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องการเขียนหนังสือ เสนอเอกสารในการประชุม หรือตีพิมพ์ในวารสารวิชาการเท่านั้น แต่เป็นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ซึ่งต้องเป็นผู้ที่เข้ามาอยู่ที่นี่ด้วยความตั้งใจ อย่างที่อาจารย์บุญเหลือท่านตั้งไว้เป็นอุดมคตินั้นแหละว่าจะสร้างสังคมอารยะให้ได้ トラบดที่ยังสร้างไม่ได้ เราก็มีความทุกข์ ความกระวนกระวาย แต่พูดอย่างนี้ แบบอาจารย์บุญเหลือมาพูดกับคนรุ่น

ใหม่ๆ นี่ ผมก็ไม่แน่ใจว่าจะเป็นอย่างไร เขาก็คงไม่ปฏิเสธหรอก แต่ก็คงบอกว่ามันห่างไกลความเป็นจริงมากเกินไป มันน่าจะมึนอะไรที่ใกล้ตัวมากกว่านั้น นอกจากนี้ การเรียนอักษรศาสตร์นั้นไม่ใช่ตัวเนื้อหาของความรู้ที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุด แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือความสามารถที่จะนำเนื้อหาเหล่านั้นมาวิเคราะห์ และเมื่อวิเคราะห์แล้วถางทางไปสู่การเป็นสังคมอารยะให้ได้ แน่นนอน ไม่ใช่ที่เราจะเป็นศาสตร์ที่ไม่มีเนื้อหา โดยเฉพาะเวลาที่เราคิดหลักสูตร ถ้าเราไม่มีเนื้อหา ก็จะไม่มีการอะไรเลย แต่ว่า สิ่งที่เราชาวอักษรศาสตร์เรียนและสอนกันนั้นมิใช่เนื้อหาวิชาแบบแห้งๆ ที่เน้นเพียงการให้ข้อมูลมากๆ หลายคนพยายามจะคิดว่าวิชาแต่ละวิชานั้นจะต้องมีข้อมูลเท่านั้นเท่านี้พยายามจะอัดเนื้อหาให้เต็มที่เพราะกลัวว่าจะรู้ไม่พอ ซึ่งก็อาจจะไปทำตามแบบพวกสังคมศาสตร์มากเกินไป เพราะพวกนั้นเคยเรียกพวกเราอักษรศาสตร์ดั้งเดิมว่าเป็น “พวกวรรณคดีหวานๆ” ผมยังจำคำนี้ได้ ซึ่งก็เป็นความเข้าใจผิดที่เรารู้จักแต่สิ่งซึ่งไม่สลักสำคัญไม่เป็นแก่นแท้ของสังคม เป็นเหมือนเพียงอาภรณ์ เครื่องประดับ เป็นมณฑลศิลป์ให้แก่สังคม ความเข้าใจเหล่านี้ ผมคิดว่าทำให้เราเฉไฉไปได้เหมือนกัน ผมเองสมัยที่เป็นคนบดก็พยายามผลักดันให้เราออกสู่สังคมมากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดสังคมศาสตร์การพัฒนาขึ้น โดยหวังว่าจะให้แตกแขนงออกไปอีกมากมาย แต่ผมก็ว่าเรายังโตไม่เท่ากับที่เคยฝันไว้

อาจารย์คิดว่าแล้วในสภาพปัจจุบันที่เป็นเช่นนี้เราจะทำอย่างไรให้ดีขึ้นได้คะ โดยเฉพาะทำให้คนมาแลกเปลี่ยนทางปัญญากันเหมือนสมัยก่อน

สมัยที่ผมเป็นคนบดผมพยายามทำเรื่องที่มีมันเป็นวิชาการมากๆ ด้วยการที่ว่าทุกวันศุกร์บ่าย จะชวนอาจารย์มาเสนอเอกสารกัน ในตอนนั้นมีคนจำนวนหนึ่งที่ร่วมมือด้วยอย่างดี แต่ว่าไม่ช้าไม่นานก็พากันหมดแรง เพราะว่าวันศุกร์บ่ายหลายคนอยากกลับบ้านกัน และผมเองนั้นไม่ทราบว่าบางคนเขาไม่มาทำงานวันศุกร์ ตอนนั้นผมยังหนุ่ม อุดมคติจึงสูงไปบ้าง

อันที่จริงทางคณะฯ ก็พยายามมาโดยตลอดที่จะให้อาจารย์ได้มาพบกัน ทำ

กิจกรรมร่วมกัน อย่างห้องกิจกรรมอาจารย์ ก็ทำกันมาตั้งนานแล้ว แต่อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยแวะเข้าไป ถ้าจะกินข้าวกันก็มักจะอยู่ภายในภาควิชามากกว่า แคเดินลงไปกินข้าวในโรงอาหารก็ไม่ค่อยปฏิบัติกันแล้ว ให้ภารโรงไปซื้ออาหารกลางวันกัน ซึ่งไม่ใช่หน้าที่เขาสักนิด อันที่จริงการกินอาหารร่วมกันเป็นเรื่องไม่เลว ผมว่าเป็นวิธีการสร้างสังคมที่ดีที่สุด ไม่ว่าจะในสังคมใด แต่ว่าเราก็ไม่มีระบบอะไรที่ตายตัวแบบนั้นแล้ว เรื่องของสภาพของคณะอักษรศาสตร์ในปัจจุบัน จะให้ผมบอกว่าตอนนี้เป็นอย่างไรมผมคงพูดไม่ได้ เพราะผมเกษียณมาแล้วและไม่ค่อยได้ติดตาม แต่ว่าถ้าย้อนกลับไปดูหลักการดั้งเดิม การจะทำให้มีสภาพอย่างที่อาจารย์บุญเหลือทำให้ คงทำได้ยาก เพราะคนเรามากเหลือเกิน เพราะฉะนั้น คงจะต้องคิดหากลไกอะไรบางอย่างมาทำให้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลดี เรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเป็นเรื่องที่เสี่ยงไม่ได้ เมื่อคนในคณะ รักใคร่กันเป็นพี่เป็นน้องกันแล้วก็จะไม่ค่อยกันแค่เพียงถามสารทุกข์สุกดิบเท่านั้น แม้จะคุยกันทางวิชาการก็สามารถพูดคุยกันได้ยาวๆ ในสมัยแรกๆ ในเมื่อคนมีน้อยเจอกันทุกวัน ความสนใจต่อกัน ก็เลยกลายเป็นความสนใจในเชิงวิชาการไปด้วย ถึงจะไม่ลึกซึ้งอะไร แต่มันตกลงกันได้ง่ายกว่า เพราะมันเข้าใจกันแล้วนอกกรอบที่เป็นทางการ

ผมว่าปัญหาของเราขณะนี้ ไม่ใช่ปัญหาทางวิชาการ แต่เป็นปัญหาทางสังคม เป็นปัญหาของประชาคมวิชาการซึ่งขาดความคึกคัก ความมีชีวิตชีวาอะไรไป เพราะว่าเราพบกันน้อยไป และเราพบกันเฉพาะในหมู่พวกเรา สังเกตดูหลายๆ คณะในมหาวิทยาลัยอื่น เขาล้มเลิกภาควิชาไปเลย เช่น เศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ ยุบภาควิชาสังคมศาสตร์หมด แล้วรู้สึกว่าการหาเขาไปได้ดีมากๆ ไม่รู้ว่ากลไกข้างในเขาเป็นอย่างไร เราจะนำมาปฏิบัติได้หรือไม่ ผมว่าพวกเราคงทำอย่างนั้นไม่ได้เพราะวิชาของแต่ละสาขานั้นเฉพาะทางมาก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยคิดทำแต่ไม่สำเร็จ ในที่สุดก็ต้องมาแตกภาควิชา แล้วก็แตกภาควิชาตามทบแก้ว เช่นว่าหนึ่งภาษาหนึ่งภาควิชา ซึ่งผมว่ามันแบ่งย่อยเกินไป เรื่องนี้ผมเองเคยพูดกับอาจารย์บุญเหลือแล้วว่าควรจะรวมภาษาตะวันตกเข้าด้วยกันใหม่ อาจารย์บุญเหลือท้วงบอกว่าแยกกันแล้วดี รวมกันแล้วอาจจะไม่สามัคคีกัน ผมก็ไม่ค่อยแน่ใจเหมือนกันว่าแบบ

ไหนดีกว่ากัน บางทีท่านอาจจะมีประสบการณ์ที่เลวร้ายมาจากที่อื่นก็เป็นได้ ผมเองผมชอบที่จะคุยกับคนที่ต่างสาขา และในตอนที่คุณจะคุย ก่อตั้งขึ้น ผมก็ได้รับมอบหมายให้สอนทั้งภาษาอังกฤษและภาษาเยอรมัน ผมเป็นอาจารย์ภาควิชาภาษาเยอรมัน แต่ผมสอนภาษาอังกฤษ ๖ ชั่วโมง ภาษาเยอรมัน ๖ ชั่วโมง ความจริงผมเองก็ไม่ใช่เยอรมันเต็มตัวมาตั้งแต่ต้น และไม่เคยเป็น เมื่อตอนมีหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป หรือวิชาที่เป็นแกนกลางของคุณๆ เช่น หลักสูตรคณิตวิจารณ์ ผมก็เต็มใจเข้าไปสอนวิชาเหล่านั้น ผมรู้สึกที่ผมสนุกกับการข้องเกี่ยวกับหลายๆ สาขาวิชา มากกว่าที่จะมาแยกตัวออกมาเป็นภาควิชาที่มีภาษากำกับแค่เพียงหนึ่งภาษา เพราะว่าผมไม่ได้เรียนมาหนึ่งภาษา ผมเรียนมาหลายภาษา เนื่องจากสาขาวิชาที่ผมเรียนมาในตอนปริญญาตรีนั้นชื่อว่า Modern Languages ไม่ใช่ภาษาใดภาษาหนึ่งเท่านั้น

อาจารย์ช่วยขยายความเรื่องการมีวิวิจรรย์ข้ามสาขาอีกนิดได้ไหมคะ

วิชาอย่างพวกเรา คือวิชาอักษรศาสตร์นั้น ผมไม่แน่ใจว่าความหมกมุ่นในวิชาของตัวจะก่อให้เกิดความแข็งแกร่ง ผมยังคิดตรงกันข้ามว่า ความสนใจที่มีต่อสาขาอื่นๆ ต่างหาก ที่จะทำให้เราแข็งแกร่งในวิชาของเรายิ่งขึ้น จะยกตัวอย่างให้ฟังว่า ตอนนั้นผมกำลังอ่านตำราเกี่ยวกับวรรณคดีเยอรมันที่เขียนเป็นภาษาไทยอยู่ ผู้เขียนพยายามจะพูดเรื่องพื้นฐานที่เป็นวัฒนธรรมด้านดนตรี ด้านปรัชญา คนที่เขียนตำราคนนี้เป็นครูทางวรรณคดี เวลาวิเคราะห์ด้วยบทนี้จะทำได้ดี แต่พอจะเชื่อมโยงไปสู่ศาสตร์อื่นก็กลับพูดไม่รู้เรื่องเลย ซึ่งเป็นเพราะว่าไปคัดลอกข้อมูลมาจากสิ่งที่เรียกว่าข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) แต่ไม่ได้รู้เกี่ยวกับศาสตร์นั้นจริงๆ พอมาพูดถึงดนตรีนี้ผมจับได้เลยว่าไม่รู้เรื่องเลย อย่างผมก็ว่าจะกล้าเขียนเรื่องดนตรีไทย และบัญญัติศัพท์ “ทฤษฎีระนาดทุ้ม” ขึ้นมานี้ ผมต้องคุยกับอาจารย์อุดม (ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์) ต้องปรึกษาทานผู้รู้จริงๆ หลายครั้งด้วยกันจนผมแน่ใจว่าดนตรีไทยเป็นอย่างไร อันที่จริงเราไม่ต้องไปไหนไกลก็ได้ เรามีผู้รู้ มีคนดี อยู่ในวิทยาเขต เต็มไปหมด เพียงแต่ว่าเราไม่ได้ไปคุยกับพวกเขาเหล่านั้นเท่านั้น อย่างภาควิชาภาษาเยอรมันผมเคยสอนวิชา

ภาษาเยอรมันกับศิลปะแขนงอื่น พอถึงชั่วโมงที่เป็นเรื่องทัศนศิลป์ผมก็ไปเชิญอาจารย์ดำรง (วงศ์อุปราช) มาพูดเรื่องศิลปะเยอรมันด้วย เพราะอาจารย์รู้เรื่องนี้ดี แม้จะไม่ได้เป็นนักเรียนเก่าเยอรมัน แต่คนที่เรียนวิชาทางจิตรกรรมอย่างลึกซึ้งก็ต้องรู้รอบและสามารถพูดเรื่องนี้ได้ เรามีชุมชนทรัพย์อยู่ที่นั่นแล้ว ขึ้นอยู่กับว่าเราจะใช้ประโยชน์ชุมชนทรัพย์นี้อย่างไร ซึ่งไม่ใช่หน้าที่ของคณบดีที่จะมาบอกให้อาจารย์ไปปรึกษากันข้ามสาขานะ ต่อให้พูดไปอีกสิบปีก็ไม่มีอะไรดีขึ้น เพราะเป็นเรื่องที่ต้องมาจากตัวแต่ละบุคคลมากกว่า ไม่ใช่ให้ผู้บริหารมาจัดการให้ทุกเรื่อง

แล้วผู้บริหารควรออกกฎมาบังคับให้อาจารย์ทำงานวิชาการ ทำงานวิจัยเพิ่มขึ้นหรือไม่คะ

อันที่จริงแล้วในสาขาวิชาแบบเรา การทำงานวิชาการ หรือการที่จะเขียนผลงานวิชาการนั้นควรที่จะเกิดจากการสะสมความรู้ไปเรื่อยๆ โดยไม่ต้องคิดว่าจะทำให้เป็นโครงการที่มีการจำกัดในเรื่องของระยะเวลา มีองค์ประกอบอยู่ ๓ สิ่งที่เราควรทำเป็นประจำ คือ แสวงหาความรู้ คิดต่อยอดออกไป และแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้อื่น ซึ่งหากเราทำสามสิ่งนี้อยู่เป็นประจำแล้ว เวลาต้องการจะเขียนงานอะไร ก็ไม่จำเป็นต้องคิดเป็นโครงการ แต่ดึงความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมนี้ออกมาเขียนได้เลย ดังนั้น การจะสนับสนุนให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ ควรเน้นที่การส่งเสริมให้คนมีการแลกเปลี่ยนกัน และสร้างห้องสมุดที่เป็นแหล่งความรู้ดีๆ มากกว่าการทำทุกอย่างเป็นโครงการไปหมด อาจมีผลเสียในแง่ที่ว่า หากผู้ที่ทำโครงการวิจัยนั้นยังสั่งสมความรู้มายังไม่เพียงพอ และถูกจำกัดด้วยระยะเวลาและหัวข้อที่แตกย่อยลงไปแล้ว ก็อาจทำให้งานที่ออกมายังวิเคราะห์ได้ไม่ลึกพอได้ การเขียนงานวิชาการ ควรเกิดจากการสั่งสมความรู้จนตกผลึกมากกว่า ส่วนเรื่องวิจัย ที่บางทีต้องมีการออกกฎเกณฑ์มาบังคับให้ต้องทำกันนั้นเพราะว่าหลายคนคิดว่าการทำวิจัยเป็นเรื่องที่ห่างไกลตัว ต้องทำอะไรที่เป็นพิเศษ ซึ่งไม่ว่าการบังคับหรือให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในรูปโครงการใช้ว่า จะดีเสมอไป อย่างตัวผมเคยวิจารณ์การตั้ง Humanities Research Council ซึ่งให้ทุนการ

ทำวิจัยระดับต่างๆ ไว้ว่าเป็นการทำลายระบบส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการแบบอังกฤษดั้งเดิม ซึ่งเขามีกลไกธรรมชาติที่ดีอยู่แล้ว มีคนสนใจศึกษาค้นคว้า อ่าน เขียน ถกเถียงกันอยู่เป็นชีวิตประจำวันอยู่แล้ว แต่กลับมาถูกจำกัดด้วยการที่ให้อำนาจคิดเป็นโครงการวิจัย

ปัญหาที่ผมเห็นอีกเรื่องหนึ่งคือการที่นับเพียงงานที่ลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการเท่านั้นว่าเป็นงานวิชาการที่สามารถนำมานับเป็นผลงานได้ อันที่จริงแล้วควรขยายขอบเขตยอมรับให้งานวิชาการมีรูปแบบที่หลากหลายขึ้น ผมพยายามผลักดันเรื่องนี้ใน กนอ. (คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา) เพื่อให้มีการยอมรับผลงานวิชาการในหลากหลายรูปแบบมากขึ้น ซึ่งที่รวบรวมมานั้นก็มีถึง ๒๒ รูปแบบ ตัวอย่างเช่น การเขียนบทวิจารณ์หนังสือ หรือบรรณนิทัศน์ ที่เรียกว่า annotated bibliography นั้นก็ถือเป็นงานวิชาการ และมีความสำคัญมากเช่นกัน

แล้วเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาในอดีตกับปัจจุบันเป็นอย่างไรคะ

แม้แต่เรื่องความสัมพันธ์กับนักศึกษาในสมัยก่อนก็แตกต่างกับปัจจุบัน การที่เราลงไปทำกิจกรรมร่วมกับนักศึกษาเองในสมัยก่อนนั้นสนุกมาก ผู้บริหารก็ยังลงไปทำกิจการนักศึกษาด้วยตัวเอง และเราก็มีกิจกรรมหลายรูปแบบ อย่างเช่นเอาหนังมาฉาย กลางแปลงตอนกลางคืน ฉายเสร็จก็มีการพูดคุยกัน ผมยังเคยเอาหนังยากๆ มาฉายเป็นหนังฝรั่งเศส มีการแนะนำก่อนฉายเล็กน้อย หลังฉายจบ นักศึกษาบางคนยกมือแสดงความความคิดเห็นกันอย่างคึกคัก อย่างเรื่องดนตรีนี่ก็เห็นผลชัดเจนเลย ผมลงไปเล่นดนตรีกับนักศึกษาแล้วก็ใกล้ชิดกันมาก แต่อย่าลืมนะว่าสมัยก่อน ครูอายุสามสิบกับนักศึกษาอายุสิบแปดร้องเพลงเดียวกัน สมัยนี้ไม่แน่นอน สังคมเปลี่ยนไปแล้ว มีการแยกกันมากขึ้น ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เรื่องความใกล้ชิดกับนักศึกษา ผมคิดว่าหลังๆ มันหายไป เรื่องนี้เป็นสิ่งที่จะผูกพวกเราอาจารย์ให้อยู่กับสถาบันแบบนี้ได้ ถ้าเรารักนักศึกษา รู้ว่าเขาคิดอย่างไร มีอะไรเขาก็จะเข้ามาปรึกษาเรา ไม่ใช่มาอึด

สตาจ์เราอย่างเดียว เรื่องทำนองนี้ปัจจุบันไม่ค่อยมี อาจารย์ที่ปรึกษาก็อาจหาตัวพบได้ยากก็เป็นได้

การที่ความสัมพันธ์เป็นเช่นนี้อาจารย์ว่าเกิดจากการที่งานวิชาการแยกออกจากกิจการนักศึกษาโดยเด็ดขาดหรือไม่คะ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เขาเคยทดลองหนหนึ่ง ทดลองเอาฝ่ายกิจการนักศึกษา กับฝ่ายวิชาการมารวมกัน คือรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการกับรองอธิการฝ่ายกิจการนักศึกษาเป็นคนเดียวกัน ทำไปได้สักพักก็หมดแรง ความคิดนี้เป็นอุดมคติที่ดีมาก แต่ภระนี้หนักเกินไปสำหรับคนๆ เดียว ครั้งหนึ่งผมเองก็เคยคิดว่ามันน่าจะเป็นแบบนี้ได้ และผมก็เคยทำอย่างนั้นด้วยเหมือนกัน แต่ในสมัยคณะเรามีคนสักสามร้อยคนเท่านั้นจึงยังพอทำได้ เมื่อจำนวนคนมีมากเรื่องนี้ก็ทำลำบาก

คราวนี้มาพูดถึงเรื่องเกี่ยวกับสาขาที่เฉพาะเจาะจงลงไปมากกว่าคำว่า “อักษรศาสตร์” บ้าง อาจารย์มองว่าการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่ผ่านมามีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรคะ

เมื่อพูดถึงเรื่องนี้ก็ต้องย้อนกลับไปที่อาจารย์บุญเหลืออีกครั้ง ท่านเคยกล่าวไว้ว่าวิธีการสอนภาษาต่างประเทศให้ได้ผลนั้นมี ๒ แบบ แบบแรกคือ สอนแบบเข้มเลย คือใช้เวลาในการเรียนมาก และเมื่อออกจากชั้นเรียนไปแล้วก็ต้องกำหนดให้ใช้ภาษาต่างประเทศนั้นๆ นี่เป็นสิ่งที่เรายังทำไม่ได้ ไม่เหมือนกับเวลาที่ไปเรียนอย่างเข้มข้นในประเทศที่พูดภาษานั้นๆ ซึ่งเมื่อไปเรียนอย่างเข้มข้นเพียง ๔ เดือน ก็สามารถรู้ภาษาได้ดีกว่าการที่เราเรียนในเมืองไทยหลายปี แต่วิธีนี้เป็นวิธีที่แพง ซึ่งส่วนใหญ่เราไม่สามารถจะทำได้ จึงจำเป็นต้องใช้วิธีที่สอง คือ การที่จะทำอะไรให้ได้ผลนั้นคือการที่คนเรียนต้องใส่ใจ และใช้เวลานอกชั้นเรียนไปฝึกหัดความรู้และฝึกฝนเพิ่มเติมด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังต้องรู้จักใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ ช่วยเสริมในการฝึกฝนแบบเข้มข้น แต่ก็เชื่อว่าเทคโนโลยีจะช่วยเอื้อในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศได้เสมอไป เป็นต้น

ว่า ผู้เรียนไม่พยายามใช้ประโยชน์จากวิธีการนี้เท่าที่ควร ปัญหาการเรียนภาษาตะวันตกสำหรับคนไทยที่สำคัญก็คือ การที่โครงสร้างทางภาษาระหว่างภาษาที่เรียนกับภาษาไทยนั้นแตกต่างกันมาก จะอาศัยเพียงการเรียนแบบให้ภาษาซึมซับเองนั้น เป็นไปได้ยาก ดังนั้น ในการสอนภาษาต่างประเทศก็ยังคงจำเป็นที่จะต้องใช่วิธีที่ไม่เป็นธรรมชาตินัก คือ ยังคงต้องสอนเน้นไวยากรณ์อยู่ จึงไม่เป็นเรื่องน่าแปลกใจเลยที่ว่าปัจจุบันมีเทคโนโลยีเครื่องช่วยผู้เรียนต่างๆ มากมาย มากขึ้นกว่าสมัยก่อนมาก แต่นักศึกษาปัจจุบันกลับไม่สามารถใช้ภาษาต่างประเทศได้เก่งกว่าคนรุ่นก่อน

วิธีการหนึ่งที่ผมคิดว่าได้ผลนั้น ครั้งหนึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เคยทำไว้เมื่อห้าหกสิบปีก่อนได้ นั่นคือการไม่บังคับเรียนภาษาต่างประเทศในหลักสูตรเลย ภาษาต่างประเทศต่างๆ จะเปิดสอนตามความสมัครใจของผู้เรียนเท่านั้น แล้วให้ประกาศนียบัตรภาษาต่างประเทศแก่ผู้ที่สมัครใจมาเรียนเองเหล่านี้ควบคู่ไปกับปริญญาของแต่ละสาขาวิชาที่ได้รับ เรียกได้ว่าใช้วิธีการ “เพราะรักจึงสมัครเข้ามาเรียน” ปัญหาหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันก็คือ ผู้เรียนไม่ได้รักแล้วจึงเข้ามาเรียน แต่จำใจเรียน ยามเรียนจึงไม่ได้ทุ่มเทให้เต็มที่ เช่น ไม่ได้อยากเรียนที่ท้อแท้แล้ว แม้นักเรียนที่นักศึกษาได้เข้าเรียนในคณะที่ตนเองเลือกเป็นอันดับหนึ่งก็ยังไม่อาจเป็นหลักประกันได้ว่าจะตั้งใจเรียนและทุ่มเทให้กับการเรียนจริงๆ การศึกษาระดับอุดมศึกษาของเราไม่เหมือนกับการเรียนในมหาวิทยาลัยเยอรมันสมัยก่อนๆ ที่ปล่อยให้นักศึกษาลองผิดลองถูกลองเรียนไปเรื่อยๆ จนพบว่าตัวเองสนใจอะไร บางคนก็ลองผิดไป กว่าจะตั้งหลักได้ แต่เมื่อเลือกวิชาที่ตัวเองรักได้แล้ว ก็จะตั้งใจเรียนและเป็นนักศึกษาที่มีคุณภาพ

แต่ปัญหาหนึ่งที่จะเกิดขึ้นแน่ๆ หากจะเปลี่ยนให้วิชาภาษาต่างประเทศทั้งหมดเป็นเพียงวิชาเลือกเสรี นั่นคือเรื่องการจัดตารางสอน ไม่อย่างนั้นจะไม่มีผู้มาเรียน การเปิดให้นักศึกษาเลือกเรียนภาษาต่างประเทศได้เสรีอาจทำให้ต้องสอนตอนเย็น หรือเสาร์อาทิตย์ นอกจากจะเป็นค่าพลังงาน (ไฟฟ้า) ที่แพงแล้วยังเป็นพลังแรงที่แพงของบรรดาอาจารย์ด้วย เพราะถ้าจะทำแบบนี้ เราจะต้องใช้สิ่งที่เรามีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์สูงสุด คือทำให้มหาวิทยาลัย เป็น campus university อย่างแท้จริง การจะให้

ห้องสมุดเปิดตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงอาจเป็นไปได้ แต่อาจให้มีการเรียนการสอนถึงสี่ทุ่ม มีการเรียนการสอนในวันเสาร์อาทิตย์ และในภาคฤดูร้อน เพื่อหลีกเลี่ยงเรื่องตารางสอน ซ้อนกัน การทำเช่นนี้ต้องอาศัยการเสียสละจากผู้สอนเป็นอย่างมาก ซึ่งสำหรับบางคนก็ อาจเป็นเรื่องที่ทำได้จริงๆ เช่น ผู้ที่มีภาระครอบครัว ก็คงจะต้องอาศัยการเสียสละจากผู้ที่มีภาระในทางส่วนตัวน้อยกว่า ผู้ที่สามารถทำงานนอกเวลาปกติเช่นนี้ได้และ ยินดีทำเรียกได้ว่าต้องทำให้มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยกินนอนจริงๆ ใช้สถานที่และ เวลาให้คุ้มค่า เกิดประโยชน์สูงสุด เรื่องนี้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากหลายฝ่าย เพราะเราจะมิเรื่องต้องดูแลมากขึ้น รวมไปถึงเรื่องความปลอดภัยของนักศึกษา เพราะ ต้องดูแลด้วยว่าเขาต้องกลับถึงที่พักได้อย่างปลอดภัยด้วยหากเรียนนอกเวลาเช่นนี้ โดยเฉพาะหากพักอยู่นอกเขตมหาวิทยาลัย ซึ่งในเรื่องนี้ผมว่านครปฐมก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย ที่จะจัด

อาจารย์มีความคิดเห็นอย่างไรกับการเรียนเริ่มต้นเรียนภาษาต่างประเทศใหม่ ในมหาวิทยาลัยคะ เมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนภาษาต่างประเทศต่อเนื่องจาก ระดับมัธยม

ทุกวันนี้โรงเรียนมัธยมทั้งหลายไม่มีความสามารถที่จะสอนภาษาต่างประเทศ ที่หลากหลายได้ แนวโน้มการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศคือ การที่นักศึกษา จำนวนมากจะมาเริ่มต้นเรียนภาษาต่างประเทศภาษาใหม่ในรั้วมหาวิทยาลัย ดังนั้น จึง ต้องเปิดโอกาสให้มีการเรียนแบบเข้ม กับแบบสมัครใจอย่างที่ผมพูดไปแล้ว แม้แต่ ภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาที่จำเป็นในทุกสาขาวิชาก็ต้องเปิดให้เป็นวิชาที่เรียนแบบ เพราะรักจึงสมัครเข้ามาเรียน และอาจผลักดันให้มีการอ่านเอกสารเป็นภาษาอังกฤษใน รายวิชาเนื้อหาอื่นๆ ด้วย เมื่อนักศึกษาเห็นถึงความจำเป็นว่าหากไม่รู้ภาษาต่างประเทศ พอก็จะมีปัญหาในการอ่านงานเหล่านั้น นักศึกษาก็จะเห็นประโยชน์ของการเรียนภาษา ต่างประเทศ และสมัครเข้ามาเรียนเอง

ส่วนการสอนวิชาภาษาต่างประเทศที่เป็นทางทักษะสำหรับผู้เรียนมาก่อนแล้ว

ควรจัดทำ placement test แล้วแบ่งกลุ่มเรียนตามระดับความสามารถ นอกจากนี้รูปแบบในการสอนก็อาจทำให้หลากหลายได้ ซึ่งก็เป็นการช่วยหลีกเลี่ยงปัญหาตารางสอนซ้ำซ้อนกัน หากต้องการส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนภาษาต่างประเทศได้อย่างเสรี เช่น จะต้องใช้ระบบ semester แบบสมบูรณ์แบบ คือ วิชาใดที่เป็นวิชาบังคับ และเป็นวิชาต่อเนื่องก็ต้องเปิดสอนทุกภาคการศึกษา ทุกวันนี้เราใช้ระบบ semester แต่เปลี่ยนนอกเท่านั้น แต่ระบบคิดและการจัดการเรียนการสอนยังคงเป็นแบบปีการศึกษาอยู่ ซึ่งไม่เอื้อต่อการที่จะให้นักศึกษาเรียนได้อย่างเสรี และรับผิดชอบในการเลือกเรียนของตนเองมากขึ้น นอกจากนี้บางวิชาก็อาจจัดการเรียนการสอนเป็นโมดูล (module) ก็ได้ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและได้นื้อหาสาระที่หนักแน่น

นอกจากนี้ ในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศมหาวิทยาลัยมิใช่โรงเรียนสอนภาษาที่เน้นแต่ด้านทักษะในการใช้ภาษาเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยควรให้ความรู้ในเชิงลึกอื่นๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับประเทศเจ้าของภาษา ซึ่งในส่วนนี้บางทีอาจไม่จำเป็นต้องเรียนเป็นภาษาต่างประเทศเท่านั้น แม้แต่เรื่องหลักสูตรของวิชาภาษาต่างประเทศ ผมก็คิดว่าควรให้มีการข้ามสาขากันได้บ้าง ครั้งหนึ่งผมเคยพยายามจะเสนอว่าให้อนุญาตให้ผู้ที่ยื่นเอกภาษาอังกฤษไปเลือกวิชาประวัติศาสตร์มาเป็นรายวิชาเลือกในส่วนของวิชาเอกได้ เช่น ประวัติศาสตร์อเมริกา หรือประวัติศาสตร์สหราชอาณาจักร ซึ่งทางภาควิชาประวัติศาสตร์มีเปิดสอนอยู่ และเนื้อหาวิชาสัมพันธ์กับภาษาที่เรียนเป็นวิชาเอก แต่ภาควิชาภาษาอังกฤษไม่ยอม บอกว่าจะยอมได้ก็ต่อเมื่อวิชาเหล่านั้นสอนเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น ซึ่งผมก็ไม่อยากเถียงด้วย ผมก็หมดแรงเป็นเหมือนกัน ซึ่งก็เถียงเถียงว่า อันที่จริงถ้าไปเรียนวิชาเหล่านั้นเป็นวิชาเลือก มันก็ไม่ได้ไปเบียดบังรายวิชาต่างๆ ในวิชาเอกอะไรเท่าไรนัก แต่จะช่วยทำให้ความเข้าใจที่มีต่อเรื่องภาษาและวรรณคดีอังกฤษดีขึ้นอย่างแน่นอนเลย ถึงแม้ไม่ได้เรียนเป็นภาษาอังกฤษ แต่ก็ เป็นความรู้ที่จะมาช่วยปูพื้นให้นักศึกษาเข้าใจวัฒนธรรมและความคิดของเจ้าของภาษาอังกฤษได้ดีขึ้น การทำเช่นนี้เป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาออกไปแสวงหาความรู้ด้วยตนเองด้วย ตอนสมัยที่ผมเรียน ผมชอบมากที่จะมีข้อสอบส่วนหนึ่ง ประมาณหนึ่งในสี่ ที่จะเป็นเนื้อหา

วิชาที่ไม่มีการสอน แต่เอามาออกสอบ เช่น ดนตรี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ และ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ซึ่งผมก็เลือกทำด้านดนตรี ในการที่จะทำข้อสอบส่วนนี้นักศึกษาจะต้องไปแสวงหาความรู้เอง แต่มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนโดยการที่มีกิจกรรมด้านต่างๆ เหล่านี้อยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นคอนเสิร์ต หรือนิทรรศการหมุนเวียน ซึ่งความรู้ที่ต้องไปเสาะแสวงหาเองเหล่านี้ก็กลับมีประโยชน์อย่างมากในชีวิตการทำงานทางวิชาการของผมในเวลาต่อมา

ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศอีกอย่างหนึ่งก็คือ การที่เราพึ่งเจ้าของภาษามากเกินไป โดยเฉพาะหากจะปล่อยให้เขาเป็นผู้กำหนดนโยบาย และเนื้อหาที่สอน เพราะในบางครั้งทางองค์กรฝ่ายเจ้าของภาษาที่รับผิดชอบหรือสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ อย่างเช่น ภาษาเยอรมันนั้น ก็ยังไม่ได้มีทิศทางที่แน่ชัด เราที่เป็นครูสอนภาษาต่างประเทศจึงควรอาศัยประสบการณ์ในการสอนที่หลากหลายมาเป็นตัวช่วยในการกำหนดเนื้อหาของเรามากกว่า ไม่ว่าจะเป็นหัวข้อที่จะนำมาใช้สอน หรือหัวข้อที่จะทำวิจัย อย่างเช่น ผมสอนวิชาทวินิพนธ์เยอรมันไประยะหนึ่งก็จะจับทางได้ว่าบทวินิพนธ์ใดที่เป็นที่สนใจ และเหมาะจะนำมาสอนนักศึกษาไทย แล้วจึงนำมาเป็นหัวข้อในการวิจัย และพัฒนาการสอนในวิชานั้นๆ ให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ สำหรับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศบางภาษา เช่น ภาษาฝรั่งเศสและภาษาเยอรมันในปัจจุบันมีผู้สนใจเรียนน้อยลง ซึ่งก็เป็นไปตามกระแสความนิยม เพราะฉะนั้นผู้เป็นครูคงต้องมีการปรับตัวมากขึ้น อาจต้องปรับตัวไปทำอย่างอื่น เช่น สอนวิชาที่อยู่ในหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปด้วย ใช้ความรู้ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศให้เป็นประโยชน์ในการค้นคว้าความรู้หลายๆ อย่างให้รู้รอบขึ้น แล้วนำความรู้เหล่านี้ไปปรับใช้ คือใช้สอนในรายวิชาที่เฉพาะทางน้อยลง แต่เป็นวิชาทั่วไปมากขึ้นนั่นเอง

แนวโน้มของการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในคณะอักษรศาสตร์ควรเป็นอย่างไรคะ

คงต้องพูดซ้ำอีกครั้งว่าการสอนภาษาต่างประเทศในอนาคต คงต้องเป็นไปในสองลักษณะ คือ หนึ่ง เป็นการเรียนการสอนสำหรับใครก็ได้ ไม่จำเป็นต้องบังคับ แต่เป็นวิชาที่เปิดสอนตามความสมัครใจของผู้เรียน ส่วนลักษณะที่สองคือ การเรียนการสอนแบบเข้มข้นสำหรับผู้ที่ต้องการเอาจริง เราควรเป็นตลาดวิชาในลักษณะที่ว่า ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตัวเองได้ แนวโน้มต่อไปในภายภาคหน้า จำนวนนักศึกษาจะลดน้อยลงเรื่อย ๆ เพราะอัตราการเกิดของประชากรลดลง แต่สถาบันที่เปิดสอนระดับอุดมศึกษามีมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการขยายตัวของสถาบันราชภัฏต่างๆ ที่กลายเป็นมหาวิทยาลัยไปแล้ว และมาแย่งลูกค้าจากบรรดามหาวิทยาลัยดั้งเดิมไป และการขยายตัวของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่แล้ว ในอนาคตจึงเป็นไปได้ที่มหาวิทยาลัยจะมีที่เรียนเกินจำนวนผู้เรียน มหาวิทยาลัยของรัฐยังอยู่ได้ และสบายกว่าเอกชนก็เป็นเพราะการสนับสนุนจากรัฐ แต่เราก็ต้องพัฒนาคักยภาพให้สูงขึ้นด้วย

สิ่งที่ควรผลักดันเป็นอย่างยิ่งก็คือ จะต้องให้นักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ ผมไม่ได้หมายถึงว่ารับผิดชอบในเรื่องการเงิน แต่นักศึกษาควรรับผิดชอบในการเลือกเรียนเอง อันที่จริงผู้ที่ผ่านระบบการสอบคัดเลือกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยของเมืองไทยมาได้นั้น ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนระดับอุดมศึกษาได้อยู่แล้ว เพราะได้ผ่านการคัดเลือกผ่านการแข่งขันมาแล้ว ไม่มีใครที่จะเป็น “คนไม่เอาไหน” แต่การที่ไม่รู้จักโตมากกว่าที่เป็นปัญหาว่าไปแล้วพวกครูทั้งหลายเคยมาถกเถียงกันในเรื่องเหล่านี้บ้างไหมว่าจะทำอย่างไรให้ระบบการศึกษามีความคล่องตัวขึ้น แล้วผลกระทบในการตัดสินใจไปให้นักศึกษา เราจะต้องมาปรับหลักสูตรเราให้มีความคล่องตัวขึ้น เดิมมีโอกาสเลือกด้วยตนเองได้มากขึ้น อันที่จริงในสาขาวิชาอักษรศาสตร์อย่างเราจะมาเอาเนื้อหาเป็นตัวตั้งไม่ได้ เพราะขอบเขตไม่ตายตัว จึงควรเน้นที่การสอนให้นักศึกษารู้จักเลือกและสนใจที่จะไปเสาะแสวงหา และต่อยอดสิ่งที่ตนเรียนมาแล้วมากกว่า และต้องขยายช่วงเวลาในการสอนให้ยาวขึ้น แบบที่ผมบอกมาแล้วว่าต้องมีสอนตอนเย็น หรือเสาร์อาทิตย์เพิ่ม ให้อาจารย์ที่เขามีภาระครอบครัวไม่มากและยินดีสอนทำงานในช่วงเวลาพิเศษเหล่านี้ แล้วอาจตอบแทนด้วยการให้เงินค่าล่วงเวลาไปเป็นต้น การผลกระทบการตัดสินใจไปให้นัก

ศึกษาถือเป็นความเสี่ยงอย่างหนึ่ง เพราะในส่วนของนักศึกษาเอง อาจมีคนที่ไม่รู้จะจัดการอย่างไรกับชีวิต และไม่รู้จักปรึกษาผู้อื่น แต่ที่จริงเราก็สามารถเสริมงานด้านการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษาได้ การเสี่ยงทำอย่างนี้จึงเป็นไปได้ที่จะเกิดความสูญเสียไปส่วนหนึ่งจากนักศึกษากลุ่มนี้ แต่ถ้าเราทำสำเร็จเราจะได้นักศึกษาที่มีคุณภาพ ที่รู้จักรับผิดชอบตัวเอง ไม่ใช่ลูกแหง่ คนรุ่นใหม่เหล่านี้จะเป็นพลังขับเคลื่อนให้แก่สังคมได้ ถ้าเราไม่บังคับเรียนภาษาต่างประเทศ แต่ให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญในการรู้ภาษาต่างประเทศด้วยตนเอง เช่น หากไม่เรียนภาษาต่างประเทศแล้วอ่านเนื้อหาวิชาอื่นๆ ไม่รู้เรื่อง นักศึกษาก็อาจแหกกันมาเรียนภาษาต่างประเทศได้ทั้งที่ไม่ได้เป็นวิชาบังคับ และตั้งใจเรียนมากขึ้น อย่างที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

สิ่งสำคัญที่สุดในการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในคณะอักษรศาสตร์นั้น ไม่ได้อยู่ที่เนื้อหา เพราะในศาสตร์ของเรานั้นเนื้อหาไม่ตายตัว อย่างผมทำเรื่องกวีนิพนธ์ศตวรรษที่ ๒๐ ใหม่ๆ ที่ไม่เคยเรียนมาด้วยซ้ำ แต่ผมเรียนเกี่ยวกับศตวรรษที่ ๑๗ ถึง ๑๙ มากก็ย่อมรู้วิธีการในการที่จะไปแสวงหาความรู้ในเรื่องของศตวรรษที่ ๒๐ ได้เช่นกัน เพราะฉะนั้น ผมว่าต้องถือตามหลักของ Brecht ที่ว่า *Lern das Lernen, und verlern es nie!* แปลเป็นภาษาอังกฤษได้ว่า *Learn the art of learning, and never unlearn it!* นั่นคือ “จงเรียนศิลปะแห่งการเรียนรู้” ไม่ต้องพะวงเรื่องเนื้อหามากนัก เพราะหากนักศึกษาได้เรียนรู้วิธีการที่จะเรียนรู้ วิธีการที่จะเสาะแสวงหาและวิเคราะห์ความรู้ต่างๆ ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่พวกเขาจะไปพึ่งตนเองได้และต่อยอดเอง

ปัญหาใหญ่ที่ถือว่าเป็นวิกฤตการณ์ระดับชาติในปัจจุบันนี้ก็คือ เยาวชนขาดวุฒิภาวะ คุณสมบัตินี้เราจะไปวัดกันเมื่อบัณฑิตออกไปทำงาน คนที่รู้จักรับผิดชอบจะเป็นคนที่เหนือคนอื่น การเรียนอักษรศาสตร์เป็นการเรียนรู้เนื้อหาที่ไม่ตายตัว ประสบการณ์ที่หลากหลายและความสามารถในการเสาะแสวงหาความรู้ในสิ่งที่สนใจมากกว่าที่สำคัญ หากจะสอนให้นักศึกษาเป็นอย่างนี้ได้ ผู้สอนจะต้องทุ่มเทและเสียสละมาก เพราะต้องทำงานหนักขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การสอนวรรณคดีก็ไม่ควรแบ่งตามยุคสมัยหรือประเภทของงานวรรณกรรมแล้วผู้สอนก็เลือกงานให้นักศึกษาอ่านเอง ซึ่ง

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบางครั้งก็คือ ในวิชาที่เรียนวรรณกรรมสมัยหนึ่งๆ หรือประเภทหนึ่งๆ เช่น นวนิยาย ตลอดภาคการศึกษานักศึกษาอาจได้อ่านนวนิยายภาษาต่างประเทศเพียงเล่มเดียว ที่ผู้สอนคัดเลือกมาตามความสนใจและความถนัดของตน ซึ่งก็ถือว่าเป็นเรื่องตลก หากจะบอกว่าเรียนวิชานวนิยายศตวรรษใดศตวรรษหนึ่งโดยที่ได้อ่านงานที่เป็นตัวแทนของยุคนั้น และงานประเภทรุ่นนั้นเพียงเรื่องหนึ่งเรื่องเท่านั้น ถ้าจะให้ดีจริง ผู้สอนอาจต้องมึนงานให้นักศึกษาเลือกอ่านสัก ๑๐ เรื่อง โดยทำเป็นเรื่องย่อโดยสังเขปของแต่ละเรื่องนำเกริ่นไว้ให้ แล้วให้นักศึกษาเลือกอ่านเรื่องที่สนใจเอง ซึ่งถ้ากระตุ้นให้นักศึกษาสนใจขึ้นมาจริงๆ แล้ว ย่อมมีนักศึกษาที่เกิดความกระหายอยากรู้และไปอ่านงานชิ้นอื่นๆ เพิ่มเติมนอกเหนือไปจากเรื่องที่ตนเลือกก็ได้ แต่การทำเช่นนี้ครูต้องทำงานหนักมาก เพราะเท่ากับต้องเตรียมสอนมากขึ้นนั่นเอง

การจะพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศแบบที่ผมว่ามานี้ นับเป็นการมองภาพคณะอักษรศาสตร์ในกรอบของอุดมศึกษายุคใหม่ ซึ่งต้องการการตัดสินใจร่วมกันของประชาคม และเป็นการตัดสินใจที่เสี่ยงมากๆ เพราะว่าจะมีผลทำให้รายได้ที่มาจากค่าหัวของนักศึกษาลดลงไป โดยเฉพาะในช่วงแรกๆ แต่ผมคิดว่าผลผลิตที่จะได้ในอีก ๒๐ ปีข้างหน้าจะมีค่ามาก คนบดที่ทีกล้าทำแบบนี้จะต้องมีความกล้าหาญมากๆ เรียกได้ว่าอาจต้องเตรียมเก็บกระเป๋าเตรียมลาออกในวันรุ่งขึ้นได้ตลอดเวลาทีเดียว